

УДК 821.161.2:371.315-026.15

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/91-1-39>**Любов КОБАСЯР,***orcid.org/0009-0005-8814-7932**учитель української мови та літератури**Дунаївської гімназії Перемишлянської міської ради Львівського району Львівської області**(Дунаїв, Львівська область, Україна) kobasarlubov@gmail.com*

КРЕАТИВНІСТЬ ЯК КЛЮЧОВИЙ ЕЛЕМЕНТ СУЧАСНОГО УРОКУ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

У статті проаналізовано феномен креативності як важливу складову сучасного освітнього процесу та досліджено можливості її реалізації в межах уроків української літератури. Акцентовано увагу на важливості створення навчального середовища, яке мотивує до пошуку, дослідження та самовираження, а також формує потребу в глибшому осмисленні художнього тексту. Вивчено сучасні педагогічні технології, що сприяють розвитку творчого потенціалу школярів: проектна діяльність, сторітелінг, рольові ігри, створення буктрейлерів, візуалізація літературного матеріалу тощо. На основі особистого досвіду викладання української літератури представлено низку конкретних прикладів використання креативних методів із посиланням на твори української класичної та сучасної літератури (Ліна Костенко, Іван Франко, Михайло Коцюбинський, Олександр Довженко та ін.).

Метою статті є висвітлення погляду на використання креативності задля ефективного засвоєння матеріалу на уроках української літератури. Об'єктом дослідження став навчальний процес на уроках української літератури в закладах загальної середньої освіти. Предмет – форми, методи й прийоми реалізації креативності як засобу активізації навчальної діяльності учнів на уроках української літератури. Завдання статті – проаналізувати напрацювання дослідників, педагогів, які вивчали проблему креативності на уроках української літератури, застосувати та проілюструвати власний практичний досвід впровадження інтерактивних методів, які б сприяли розвитку учнів як креативних особистостей.

Методологічну основу статті складають компетентнісний, особистісно орієнтований, культурологічний та діяльнісний підходи.

Стаття адресована вчителям-словесникам, студентам-філологам, методистам і всім, хто зацікавлений у впровадженні інноваційних підходів до викладання української літератури в контексті Нової української школи.

Ключові слова: креативність, українська література, сучасний урок, методика, метод.

Liubov KOBASIAR,*orcid.org/0009-0005-8814-7932**Teacher of Ukrainian language and literature**Dunaiv Gymnasium of Peremyshlyansk City Council, Lviv District, Lviv Region**(Dunaiiv, Lviv region, Ukraine) kobasarlubov@gmail.com*

CREATIVITY AS A KEY ELEMENT OF THE MODERN LESSON OF UKRAINIAN LITERATURE

The article analyzes the phenomenon of creativity as an essential component of the modern educational process and explores the possibilities of its implementation within the framework of Ukrainian literature lessons. Emphasis is placed on the importance of creating a learning environment that encourages inquiry, research, and self-expression, as well as fosters a deeper understanding of literary texts. The study examines contemporary pedagogical technologies that contribute to the development of students' creative potential, including project-based learning, storytelling, role-playing, book trailers, and visualization of literary material. Based on the author's personal teaching experience, the article presents a number of specific examples of using creative methods with reference to the works of both classical and modern Ukrainian writers (Lina Kostenko, Ivan Franko, Mykhailo Kotsiubynsky, Oleksandr Dovzhenko, among others).

The aim of the article is to highlight the use of creativity as a tool for effective learning in Ukrainian literature classes. The object of the study is the educational process during Ukrainian literature lessons in general secondary education institutions. The subject is the forms, methods, and techniques of implementing creativity as a means of activating students' learning activities in the study of literature. The article's objectives include the analysis of research and pedagogical work on the issue of creativity in literature lessons, as well as the application and illustration of the author's own practical experience in implementing interactive methods that contribute to the development of students as creative individuals.

The methodological basis of the article includes the competence-based, learner-centered, cultural, and activity-based approaches.

This article is intended for language and literature teachers, philology students, methodologists, and all those interested in implementing innovative approaches to teaching Ukrainian literature in the context of the New Ukrainian School.

Key words: creativity, Ukrainian literature, modern lesson, technique, method.

Постановка проблеми. Сучасна освіта перебуває на етапі трансформації, основною метою якої є не лише передача знань, а й формування творчої, мислячої, ініціативної особистості, здатної до критичного аналізу, самовираження та продуктивної діяльності. З такого погляду важливим є курс української літератури, оскільки саме школяр на основі літературних текстів проявляє свій внутрішній світ, вчиться образно мислити, бути емоційно чутливим чи стійким, проявляє свою моральну свідомість чи творчі здібності.

Попри те, що в шкільній практиці дедалі частіше декларується необхідність формування креативної особистості, реальні підходи до організації уроків української літератури нерідко залишаються орієнтованими на репродуктивні методи навчання. Це суперечить вимогам НУШ, де ключовими є компетентнісний підхід, інтегрованість та акцент на розвиток критичного і творчого мислення. Відсутність системного використання креативних технологій і методик на уроках літератури знижує інтерес учнів до предмета, обмежує їхню пізнавальну та творчу активність. Відтак виникає потреба у впровадженні на практиці тих підходів, які б сприяли розвитку креативності в процесі вивчення української літератури. Тож проблема дослідження полягає в ефективній реалізації креативного потенціалу учнів на уроках української літератури, створюючи умови для їхнього особистісного та творчого зростання в межах сучасної освітньої парадигми.

Аналіз досліджень. Варто зазначити, що сьогодні дослідження креативності як обов'язкового елемента під час проведення сучасних уроків української літератури є фрагментарним передусім тому, що дослідники намагаються висвітлити свої підходи до її розуміння та пропонують методики, в межах яких, на їхню суб'єктивну думку, можна якнайкраще втілювати ідеї задля ефективного навчання.

Крупка Віктор, Наталія Солодюк та Алла Віннічук (Віннічук та ін., 2025) висвітлювали погляди на використання вебквестів, за допомогою яких можна ефективно впливати на розвиток творчих здібностей школярів. Павленко Віта досліджувала сутнісні характеристики поняття «креативність», аналізуючи погляди попередників. Наталія Абрамович вивчала розвиток креативності шляхом реалізації міжпредметних зв'язків. Тамара Яновська (Яновська, 2021) аналізувала проблеми психологічних особливостей розвитку творчого мислення дітей молодшого шкільного віку. Клименюк Наталія, Медведєва Світлана, Малікова Лариса (Клименюк, 2022) вивчали проблеми роз-

витку креативності в дітей дошкільного віку. Це свідчить і про потребу дослідження ефективного впровадження креативності на сучасних уроках української літератури для дітей середньої та старшої школи. Вивчали цей аспект Юрій Бондаренко (Бондаренко, 2023), Ганна Чух (Чух, 2013), Людмила Шавлова (Шавлова, 2024) та багато інших.

Мета статті – висвітлити погляд на використання методів формування креативної компетентності в учнів задля ефективного засвоєння матеріалу на уроках української літератури.

Виклад основного матеріалу. Сучасні уроки української літератури вимагають креативного підходу. Адже не так просто зацікавити традиційними методами учнів, які мають доступ до всього: від використання книг до роботи із гаджетами. Аби втримати їхню увагу й стимулювати їх до навчання, учитель зобов'язаний застосовувати різноманітні методики, зокрема й інноваційні технології, мислити нестандартно. Насамперед з'ясуємо сутнісну характеристику поняття «креативність».

Одна із авторитетних дослідниць педагогічної діяльності Віта Павленко, проаналізувавши підходи до вивчення креативності, дійшла висновку, що науковці визначають її як «загальну здатність до творчості [...]; властивість особистості [...]; здатність особистості виходити за межі заданої ситуації створювати оригінальні цінності [...]; процес прояву власної індивідуальності [...]; обов'язкову характеристику представника педагогічної професії» (Павленко, 2016: 2–3). Учена зазначила, що креативність науковці також визначають як «здатність особистості до нестандартного, нешаблонного, конструктивного мислення і поведінки, творчо ставитися до своєї професійної діяльності; здатність особистості виходити за межі заданої ситуації, приймати оригінальні, нестандартні та ефективні рішення, створювати оригінальні цінності; наявність креативного потенціалу є обов'язковою характеристикою представника педагогічної професії; визначальна якість творчої особистості, яка, з одного боку, виступає важливою характеристикою діяльності, умовою і її результатом, а з іншого – це цілісна особистісна якість, яка є системоутворюючою ланкою в структурі професіоналізму вчителя» (Павленко, 2016: 15). Існують й інші трактування цього терміну. Дотримуємось погляду, що в сучасній науці креативність слід розуміти як діяльність, яка продукує щось нове, нестандартне, оригінальне та унікальне.

Наталія Абрамович досліджувала розвиток креативності шляхом реалізації міжпредметних

зв'язків. Вона зауважила, що «у креативній системі навчання слід враховувати пріоритетність творчого розвитку учнів та використання змісту освіти як матеріалу для дослідження. За такого підходу діяльність учня ототожнюється з діяльністю вченого» (Абрамович: 5). Варто зазначити, що такий погляд дослідниці зацентровано на ключовій ідеї сучасної педагогіки – переході від репродуктивного до дослідницько-творчого навчання. Адже саме в креативній системі учень виступає не пасивним споживачем, а активним суб'єктом пізнання, який може самостійно формувати нові сенси, інтерпретації, бачення. Зауважимо, що й під час впровадження креативного навчання новий матеріал не має сприйматися як певна догма, а лише відправна точка для осмислення, критичного аналізу та інтерпретації. Особливо це стосується вмінь аналізувати тексти чи ставити питання, переосмислювати художні образи чи історичні контексти. Важливими є й роздуми над моральним контекстом: що є добрим, а що табу, і чи є винятки із правил. У такому випадку учні не просто «сліпо» вивчатимуть літературу, а виступатимуть як дослідники, які вмітимуть роздумувати, ставити під сумнів істини та шукатимуть аргументи для доведення правильності/неправильності того чи іншого, наприклад, вчинку героя. Це свідчитиме про високий рівень креативності, що полягатиме в здатності мислити нестандартно, не довіряти «завченому», а шукати шляхи, роздумувати, бути здатним до самовираження. Таким чином учень – це не лише особа, яка читає, переказує, виконує завдання, а дослідник, який вміло працює з текстом.

Існує багато методичних прийомів і форм, які демонструють креативність як ключовий елемент сучасного уроку української літератури. З-поміж таких, які були б цікавими та ефективними, йшли в ногу з часом, виокремимо такі:

1. Створення буктрейлерів. Можна застосувати при вивченні твору «Захар Беркут». Адже учні могли б створити відеобуктрейлер, в якому можна було б побачити боротьбу тухольців та монголів. Цікаво було б підкріпити це вдалою музикою, цитатами чи навіть власними ілюстраціями. У такому випадку учні розвивали б не лише розуміння історичного контексту чи сюжету, а й продемонстрували б свої навички монтажу чи візуалізації. Адже нерідко можна натрапити у соцмережах на різноманітні ролики, які учні створюють про себе чи свої інтереси, а тут це би було в поєднанні з вивченням творів.

2. «Суд над літературним героєм». Це вправа, в основі якої слід розподілити ролі, об'єднати учнів

у групи, де будуть представники судової сфери (суддя), обвинувачений/а, захисник, свідки, просяжні. Тобто буде відтворення судової атмосфери. Цікаво було б застосувати при вивченні твору «Маруся Чурай» Ліни Костенко, провівши «судовий процес» над Грицьком Бобренком. Метою такої вправи є обґрунтування моральної оцінки його вчинку. Під час впровадження такої вправи в учнів розвиватимуться навички аргументації та риторики, здатність до дискусії, емоційно-етичне мислення.

3. Фанфікшн. Суть цього методу полягає у власній вигадці продовження твору або ж у зміні фіналу. Такі вправи розвивають прогностичне, критичне і художнє мислення. Адже учні не боятимуться «вийти на межі» і водночас спиратимуться на художню логіку тексту. Прикладами застосування цього методу може бути «Зачарована Десна» Олександра Довженка, де можна поміркувати, як розвивалися б події, якби герої цього твору зустрілися сьогодні. Або ж написати свій погляд, що було б, якби Маруся Чурай емігрувала (за твором «Маруся Чурай» Ліни Костенко)? Ще одним прикладом може бути твір «Тіні забутих предків» Михайла Коцюбинського, де цікаво було б скласти короткий монолог про життя Івана, Учні могли б уявити, що Іван не помер і поміркувати, що змінилося б у його житті упродовж найближчих, наприклад, 5 років.

4. Літературний Instagram / TikTok персонажа. Суть полягає у, наприклад, створенні серії постів чи відео, які могла б опублікувати героїня, якби писала про своє бажання самореалізації. Прикладом може слугувати «Valse mélancolique» Ольги Кобилянської. Використання цього прийому розвивало б адаптацію літературного тексту до сучасного контексту, розуміння жіночої емансипації, медіаграмотності.

5. Меми або комікси до твору (наприклад, з використанням онлайн-інструменту графічного дизайну Canva). Наприклад, «Кайдашева сім'я» Івана Нечуя-Левицького. Цікавий прийом, який полягає у створенні мемів або серії коміксів про конфлікти в родині Кайдашів, які можна подати крізь призму іронії. Це розвиватиме почуття стилю і практичне розуміння різновидів комічного, інтертекстуальність, вміння узагальнювати ключові ситуації.

6. Літературний подкаст. Застосувати можна під час вивчення твору «Катерина» Тараса Шевченка. Наприклад, учням можна дати завдання створити аудіоподкаст, в якому учень-журналіст братиме інтерв'ю у Кобзаря і розпитуватиме про долю Катерини, мораль тогочасного суспільства

та роль батьків. У такому випадку використання цього методу розвиватиме інтеграцію знань про епоху, в якій жив Тарас Шевченко, вміння формулювати питання, навички рольової гри.

Висновки. Підсумовуючи, зазначимо, що креативність – не просто додатковий елемент, а фундаментальний компонент сучасного уроку літератури, який допомагає розвитку особистості й формуванню її творчого потенціалу. Застосування креативних методик на уроках української літератури сприяє створенню відкритого, безпечного й мотивованого навчального середовища, де учень не просто засвоює зміст, а стає активним співтворцем освітнього про-

цесу. Представлені приклади роботи з конкретними літературними творами підтверджують, що творчий підхід дозволяє не лише оживити класичний текст, а й налагодити глибший діалог між учнем і літературою. Саме тому варто використовувати різноманітні методи задля ефективного вивчення матеріалу та формування всебічно розвиненої особистості. Подальші дослідження можуть бути спрямовані на розробку системи оцінювання креативної діяльності учнів, адаптацію запропонованих методів до очної, дистанційної та змішаної форми навчання, а також на вивчення впливу креативності на формування читачкої культури сучасного школяра.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абрамович Н. Розвиток креативності учнів шляхом реалізації міжпредметних зв'язків на уроках української. С. 5. URL: <https://naurok.com.ua/uploads/files/62183/202958.pdf>.
2. Бондаренко Ю. Розвиток літературно-творчих здібностей школярів на основі жанрового та структурно-стильового шляхів аналізу. *Слобожанський науковий вісник*: зб. наук. пр. Серія Філологія. Суми. 2023. Вип. 2. С. 44–49.
3. Віннічук А., Крупка В., Солодюк Н. Веб-квести як інструмент розвитку творчого мислення та активізації творчих здібностей школярів на уроках української літератури. *Педагогічна академія: наукові записки*. URL: <https://pedagogical-academy.com/index.php/journal/article/view/879/763>.
4. Клименюк Н., Медведева С., Маликова Л. Розвиток креативності в дітей дошкільного віку засобами квесту. *Вересень*. Миколаїв. 2022. № 3. С. 65–77.
5. Павленко В. Креативність: сутнісна характеристика поняття. *Креативна педагогіка*: зб. наук. пр. Житомир, 2016. Вип. 11. С. 120–131. URL: <https://eprints.zu.edu.ua/25862/1/%D0%BF%D0%B0%D0%B2%D0%BB.%E2%80%99..PDF>.
6. Чух Г. Використання фанфіків на уроках літератури як виду завдань для розвитку креативності учнів. *Таврійський вісник освіти*: зб. наук. пр. Херсон, 2013. № 2. С. 254–259.
7. Шавлова Л. Формування креативної особистості в процесі вивчення української мови та літератури. *Українські студії в європейському контексті*: зб. наук. пр. Київ, 2024. № 8. С. 329–343.
8. Яновська Т. Творче мислення та уява в структурі креативності молодших школярів. *Психологія і особистість*, 2021. Вип. 2. С. 170–180.

REFERENCES

1. Abramovych N. Rozvytok kreatyvnosti uchniv shliakhom realizatsii mizhpredmetnykh zviazkiv na urokakh ukrainskoi. [Developing students' creativity through the implementation of interdisciplinary connections in Ukrainian lessons], 5. URL: <https://naurok.com.ua/uploads/files/62183/202958.pdf>. [in Ukrainian].
2. Bondarenko Yu. (2023) Rozvytok literaturno-tvorchykh zdibnostei shkoliariv na osnovi zhanrovoho ta strukturno-stylovoho shliakhiv analizu. [Development of literary and creative abilities of schoolchildren based on genre and structural and stylistic analysis methods] *Slobozhanskyi naukovyi visnyk*: zb. nauk. pr., Seriya Filolohiia, Sumy, 2. 44–49. [in Ukrainian].
3. Vinnichuk A., Krupka V. Vebkvesty yak instrument rozvytku tvorchoho myslennia ta aktyvizatsii tvorchykh zdibnostei shkoliariv na urokakh ukrainskoi literatury. [Web quests as a tool for developing creative thinking and activating the creative abilities of schoolchildren in Ukrainian literature lessons] *Pedahohichna akademiia: naukovy zapysky*. URL: <https://pedagogical-academy.com/index.php/journal/article/view/879/763> [in Ukrainian].
4. Klymeniuk N., Medvedieva S., Malikova L. (2022) Rozvytok kreatyvnosti v ditei doshkilnoho viku zasobamy kvestu. [Developing creativity in preschool children through quests] *Veresen*, Mykolaiv, 3. 65–77. [in Ukrainian].
5. Pavlenko V. (2016) Kreatyvnist: sutnisna kharakterystyka poniattia. [Creativity: an essential characteristic of the concept] *Kreatyvna pedahohika*: zb. nauk. pr., Zhytomyr, 11. 120–131. URL: <https://eprints.zu.edu.ua/25862/1/%D0%BF%D0%B0%D0%B2%D0%BB.%E2%80%99..PDF>. [in Ukrainian].
6. Chukh H. (2013) Vykorystannia fanfikiv na urokakh literatury yak vydu zavdan dla rozvytku kreatyvnosti uchniv. [Using fan fiction in literature lessons as a type of assignment to develop students' creativity] *Tavriiskyi visnyk osvity*: zb. nauk. pr., Kherson, 2. 254–259. [in Ukrainian].
7. Shavlova L. (2024) Formuvannia kreatyvnoi osobystosti v protsesi vyvchennia ukrainskoi movy ta literatury. [Formation of a creative personality in the process of studying the Ukrainian language and literature] *Ukrainski studii v yevropeiskomu konteksti*: zb. nauk. pr., Kyiv, 8. 329–343. [in Ukrainian].
8. Ianovska T. (2021) Tvorche myslennia ta uiava v strukturi kreatyvnosti molodshykh shkoliariv. [Creative thinking and imagination in the structure of creativity of younger schoolchildren] *Psykhohihiia i osobystist*, 2. 170–180. [in Ukrainian].

Дата першого надходження рукопису до видання: 29.09.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 29.10.2025

Дата публікації: 24.11.2025